

SZÜDI JÁNOS

AZ OKTATÁS AZ ÁLLAM SZOLGÁLATÁBAN*

Államérdek, családi érdek

Kevesen vannak, akik kétségbe vonják azt az állítást, hogy a társadalmi, gazdasági fejlődés alapja az adott országban élők műveltségi szintjének minél magasabb szintre való emelése. Nehéz elképzelni a gazdasági fejlődés felgyorsulását, növekedését abban az esetben, ha az ország iskolarendszere nem képes annak biztosítására, hogy minél többen, minél magasabb szintű tudást szerezzenek. Az állam érdeke ennek megfelelően olyan iskolarendszer létrehozása és működtetése, amely képes és alkalmas befogadni mindenkit, aki az adott ország területén él, képes és alkalmas felkészíteni azokra a feladatokra, amelyekre szükség van ahhoz, hogy az adott ország megfelelő fejlődési pályára álljon, illetőleg megfelelő felfelé ívelő pályán tartsa a gazdaságot. Az oktatáshoz való hozzáférés azonban az egyénnek és a családnak is az érdeke, tekintettel arra, hogy a személyes boldogulás alapja is a minél nagyobb tudás, minél magasabb szintű iskolai végzettség megszerzése. A család érdeke az, hogy a gyermek megkapja a személyiségének legteljesebb mértékű kibontakoztatásához szükséges fejlesztést, ezen felül azt a lehetőséget, hogy képességeinek és személyes ambícióinak megfelelő iskolai tanulmányokat folytathasson. A jól megszervezett oktatási rendszer esélyt teremt a boldoguláshoz azoknak a gyermekeknek is, akik születésüknél fogva az átlagosnál rosszabb helyzetben vannak.

Az állam érdekei és a családi érdekek sok tekintetben azonosak. Az államnak érdeke, hogy a társadalom minél több tagja legyen alkalmas és képes a boldogulásra. Az egyén sikeressége egyben garancia az állam sikerességére. Az állam érdekei és a családok érdekei annál inkább egybeesnek, minél szélesebb a támogatottsága azoknak a céloknak, amelyeket az állam megfogalmaz. Fordítva még szemléletesebb a kép: annál nagyobb a lehetőség a családi érdekek és az állam által megfogalmazott érdekek összeütközésének, minél szűkebb társadalmi közösség céljainak megvalósítását tűzi maga elé az állam. A konfliktusok, összeütközések száma növekedhet, amennyiben az állam a nevelés és oktatás céljai között megfogalmazza valamely világnézet, vallás támogatását, valamely ideológia előnyben részesítését. Növekedhet a konfliktusok száma akkor is, ha az állam a nevelés és oktatás céljai

* Megjelent 2014 októberében a 14 tanulmányt magában foglaló *Civil jelentés a gyerekesélyekről, 2012–2013* c. kötetben (szerkesztette: Ferge Zsuzsa és Darvas Ágnes), amely elérhető a GYERE – Gyerekesély Közhasznú Egyesület honlapján: <http://www.gyere.net>.

közé beemeli valamely társadalmi csoport ideológiájának terjesztését annak érdekében, hogy megszilárdítsa, megőrizze az adott csoporthoz tartozók államszervező, irányító pozícióját. Konfliktusokhoz vezethet az is, ha a nevelés és oktatás közszolgáltatásokhoz való hozzáférési lehetősége szűkebb, mint amennyi a társadalmilag elfogadható, társadalmilag hasznos, reális igények teljesítéséhez szükséges.

Az Orbán-kormány az oktatás rendszerét államosította annak érdekében, hogy az állam céljainak alárendelje.

Csak az a lényeges, ami az államnak fontos

A magyar oktatás új rendszere a jogi szabályozás oldaláról vizsgálva megteremtődött. Legfontosabb jellemzője az állam korlátlan beavatkozási lehetőségének törvényesítése az oktatás teljes folyamatában. A köznevelés rendszerének felépítésével a hatalom sokszor nyíltan, sokszor alig burkoltan, legtöbbször azonban álcázva felszámolta a tanítás és a tanulás szabadságát. Ehhez rendpárti jelszavakkal, vélt és hamis sérelmek orvoslásának kilátásba helyezésével megszerezte a pedagógusok jó részének támogatását. Ebben a folyamatban azonban építhetett a nemtörődömségre, a tájékozatlanságra és nem utolsósorban a hamis kormányzati propagandára. Nem kétséges, hiszen csak a nagyon vájt fülűek ismerhették fel, hogy a legyen rend az iskolában; aki megszegi a kötelezettségeit, az szigorú szankcióra számíthat; minden iskola nyújtson azonos színvonalú oktatást; helyre kell állítani a pedagóguspálya presztízsét, a minőségi oktatást; az oktatás helyébe a nevelést kell állítani; le kell venni a nevelés terheit a családról propagandaszövegek mögött a valóságos célkitűzés nem más, mint alárendelni az oktatás egész rendszerét, teljes folyamatát és szereplőit az állam érdekeinek.

Miért fontos az oktatás az államnak?

A köznevelés rendszerének államosítása többféle kormányzati érdeket szolgál. A köznevelés rendszere a legnagyobb ellátórendszer, amelynek éves költségvetése megközelíti az ezermilliárd forintot, és közel kétszázezer embert foglalkoztat. Az állami elosztási rendszer kiépítése lehetőséget nyújtott arra, a forrásokat kivonják az önkormányzati rendszerből, és azok elosztását állami rendelkezés szabja meg. Lehetőséget nyújtott annak eldöntésére, hol működjön iskola, milyen szolgáltatásokat nyújtson, ki tanítson benne, mit és miből.

A köznevelés rendszere az ország majdnem minden családját érinti, hiszen intézményei megközelítően másfél millió gyermeknek, tanulónak nyújtanak szolgáltatást. Ebből adódóan az állam közvetlen befolyást tud gyakorolni gyermekeink keresztül a szülőkre is.

Az államosítás társadalmi rendeltetése

Az államosítás célja és lényege, hogy a gyermekek nevelésének irányítása az állam kezébe kerüljön. Az állam döntsön arról, hogy kinek milyen sors jut. Ki méltó, ki alkalmas arra, hogy bejusson a felsőoktatásba. Az állami oktatási rendszer kiépítése alkalmas annak eldöntésére, hogy ki tartozik az „úri” középosztályhoz, a vezetői réteghez, és kiből legyen közmunkás, segédmunkás, fizikai munkaerő. Az államosított rendszer nyújt lehetőséget ahhoz, hogy az állam az általa fontosnak tartott ideológiát közvetlenül eljuttassa a célba, a gyermekekhez. A tananyag meghatározása, a tankönyvkiadás ehhez az ideológiaközvetítő célhoz igazodik. A nevelésközpontú oktatás azt fejezi ki, hogy olyan emberekre van szükség, akik nem vonják kétségbe az uralkodó osztály döntéseit, hatalmát.

Az államosított rendszer lényege, hogy az állam szabályoz, engedélyez, utasít, ellenőriz, fenntart. Az államosított oktatási rendszert lehet dróton rángatni, felülről, kézről irányítani. Az államosított oktatási rendszer alkalmas arra is, hogy kézben tartsa a pedagógusokat, meghatározza, hogyan viselkedjenek, milyen magatartást tanúsítsanak, mit tanítsanak. Az államosított oktatási rendszert lehet úgy formálni, alakítani, hogy annyi középiskolai férőhely legyen, hogy oda ne jusson be más, csak aki arra rendeltetett, és ehhez lehessen hozzárendelni az államilag finanszírozott felsőoktatási helyeket.

Az államosítás egyik hazug jelszava – mindenkinek jár az azonos színvonalú, jó minőségű oktatás – azt kívánja eltakarni, hogy a köznevelés rendszerében nem az esélyteremtés a valódi cél, hanem a társadalmi szelekció, a nehezebben haladó, a bármely oknál fogva hátrányos helyzetben lévő tanulók kiszorítása.

A szakmai önállóság államosítása

Az iskolai oktatást érinti leginkább az új követelményrendszerek kiadása és bevezetése. A köznevelési törvény szerint az iskolák szakmailag önállóak. E rendelkezés álságossága világossá válik annak a rendelkezésnek a tükrében, amely alapján az iskolák a kerettantervtől lényegében nem térhetnek el. Az összes megadott időkeret tíz százaléka az, amellyel az iskolák „szabadon” rendelkezhetnek. Ez a mozgástér jóval kisebb annál, mint amelyet a „klasszikus”, miniszteri utasítással a hetvenes évek végén kialakított tantervek – az összes időkeret harminc-negyven százalékában – megengedtek.

A leglényegesebb változás, hogy az iskolák az oktatásért felelős miniszter által kiadott kötelező kerettantervet alkalmazhatják. A kerettanterv meghatározza azokat a követelményeket, amelyeket minden tanulónak, megadott időpontra teljesítenie kell. A közoktatás rendszerében az iskolák maguk készítették el helyi tantervüket, s maguk határozhatták meg, milyen elvárásokat kell teljesítenie a tanulónak ahhoz, hogy magasabb évfolyamba léphessen. Míg a korábbi szabá-

lyozás alapján az iskolák feladata elsődlegesen az úgynevezett kulcskompetenciák fejlesztése volt, és az iskolákra bízta a jogalkotó, hogy a fejlesztési feladatokat milyen követelményekkel, milyen ütemezésben oldja meg, addig az új rendszerben minden tanulónak azonos időpontra, azonos követelményeket kell elsajátítania ahhoz, hogy továbbhaladhasson az iskolai évfolyamokon. Ez a megoldás jelentős mértékben megnehezíti az egyéni differenciálást, az egyéni tanulási útvonalak kialakítását. Itt válik világossá, mit is jelentett a „buktatás tilalma” a közoktatás rendszerében az első-három évfolyamon. Volt ideje a pedagógusnak arra, hogy felzárkóztassa azt a tanulót, aki önhibáján kívül az átlagnál lassabban tudott haladni. Az új rendszer lényege, hogy aki lemarad, az leszakad és kimarad.

A követelményrendszer államosítása hatással van a teljes iskolarendszerre, függetlenül attól, hogy milyen fenntartásban működik az adott iskola: az állami tanterv alkalmazása kötelező. Az iskolaalapítási eljárás lényeges eleme az iskolai pedagógiai program, és annak részeként a helyi tanterv vizsgálata. Az iskola fenntartója kerettantervet nyújthat be annak jóváhagyása céljából. A korábbi gyakorlattól eltérően tehát nem az iskola, hanem a fenntartó jogosult ilyen eljárást indítani. Ez azért fontos eltérés, mivel nehezen képzelhető el, hogy az állami fenntartásban lévő iskolák esetén az állami intézményfenntartó központ az állam másik szereplőjétől kérjen és kapjon engedélyt az állam által kiadott kerettantervtől eltérő másik kerettanterv bevezetésére. A kerettanterv jóváhagyása az oktatásért felelős miniszter jogosítványa. A miniszter mérlegelés alapján hozza meg a döntését, amelyekhez szakértői véleményeket kell beszerezni. Miután a szakvéleményben foglaltak a minisztert nem kötik, az ilyen engedélyezési eljárás lehetővé teszi, hogy a miniszter megválogassa, kinek enged eltérést az állami követelmények alól. Az engedély birtokában az érintett fenntartó iskolái az állami követelményektől eltérő elvárásokkal, módszerekkel készíthetik fel tanulóikat. Ez az eljárás jó eszköz arra, hogy az „elit rétegek” gyermekei számára külön iskolarendszer alakuljon ki. Jó eszköz ahhoz is, hogy korlátozzák azoknak az iskoláknak a létrejöttét, működését, amelyek speciális tanterv alkalmazása mellett a nehezebben haladó, hátrányos helyzetben lévő gyermekeket, tanulókat készítik fel.

A tankönyvpiac államosítása

Az iskolai pedagógiai tevékenységet nagymértékben meghatározza az, hogy milyen tankönyvből taníthat a pedagógus, tanulhat a tanuló. Az elmúlt húsz évben a tankönyvkiadók és forgalmazók megkapták a lehetőséget ahhoz, hogy az állam által meghatározott elvárásokra építve tankönyveket adjanak ki és hozzanak forgalomba. Az állam a tankönyvvé nyilvánítás eljárását szabályozta, és ennek keretei között szakértői vélemények alapján eldöntötte, hogy adott könyv megfelelő-e tartalmában és kivitelében a tankönyvekkel szemben támasztott elvárásoknak. Ez a rendszer alapvetően változott meg amiatt, hogy a 2013. szeptember 1-jei tan-

évtől a tankönyvforgalmazás állami monopóliummá vált. A tankönyvek országos megrendelése, beszerzése és az iskolákhoz eljuttatása állami közérdekű feladat lett, amit az állam a Könyvtárellátó Kiemelten Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaságon keresztül lát el. 2014. január 1-jétől a tankönyvfejlesztés, -kiadás és -forgalmazás állami közfeladattá vált. Az állam egy tantárgyhoz két tankönyv felvételét engedélyezi a tankönyvjegyzékbe. A miniszter által kiírt pályázaton kiválasztott tankönyvet fel kell venni a tankönyvjegyzékbe. Az iskola csak a tankönyvjegyzékben szereplő tankönyvből taníthat. Amennyiben a miniszteri pályázaton két tankönyvet kiválasztanak egy tantárgyra, be is telt a tankönyvjegyzék abban a körben.

Ezzel az eljárással az állam magához vonta azt a jogot, hogy eldöntse, miből tanítsanak az iskolák, a pedagógusok. Összhangban áll ez a megoldás az állami tanterv-monopóliummal. A hátrányos helyzetű, nehezebben haladó, egyéni felkészítést igénylő gyermekekkel foglalkozó iskolák így nemcsak az általuk kifejlesztett helyi tantervektől kénytelen elbúcsúzni, hanem azoktól a tankönyvektől is, amelyeket a saját helyi tanterveikhez korábban használtak.

A köznevelés rendszerének államosítása

A rendszer működését meghatározó döntések meghozatala

2013. január 1-jével az állam olyan feladatokat vont magához, amelyek biztosítják a közvetlen utasításadás lehetőségét az ország köznevelési intézményeinek túlnyomó többsége felett. Ettől az időponttól kezdődően – az óvodák kivételével – valamennyi korábbi önkormányzati köznevelési intézmény az állam fenntartásába került. Az állam így minden eszközt megszerzett ahhoz, hogy közvetlenül meghatározza a köznevelés rendszerének a működését, tevékenységét. A fenntartó dönt ugyanis az intézmény létesítéséről, átszervezéséről, feladatairól, megszüntetéséről. Az állami intézményfenntartás megteremtette a jogi lehetőséget ahhoz, hogy minden kötelező egyeztetési eljárás nélkül az oktatásért felelős miniszter eldöntse, hány és milyen típusú köznevelési intézményre van szükség az országban. Közvetlenül az oktatásért felelős miniszter kapott felhatalmazást a köznevelési intézmények létéről vagy nem létéről való döntések meghozatalára. Ebből következően egyetlen kormányhatározat elégséges ahhoz, hogy intézménybezárásokra kerüljön sor. Az állami fenntartásba került intézmények esetében a foglalkoztatható létszámok meghatározása is az állam jogosítványai közé került. Miután a köznevelésről szóló törvényben semmilyen rendelkezés nem található arra vonatkozóan, hogy milyen módon kell meghatározni a neveléshez és oktatáshoz szükséges pedagógusok létszámát, ebben a kérdésben is elégséges egy kormányhatározat ahhoz, hogy akár több tízezer pedagógusállás szűnjön meg. (A kormányrendeletben határozta meg az iskolai pedagóguslétszám meghatározásának rendjét.)

A közszolgáltatások államosítása

A községekben, a városokban, a járásszékhely városokban, a megyei jogú városokban és a fővárosi kerületekben működő települési önkormányzatok gondoskodnak az óvodai nevelés megszervezéséről, ennek keretei között az óvodák létesítéséről, működtetéséről, fenntartásáról. A közneveléssel kapcsolatosan minden egyéb jogosítvány és kötelezettség az államot illeti meg, illetve az államra hárul.

A települési önkormányzatok részt vesznek az állam fenntartói feladatainak végrehajtásában, az ő kötelességük a működtetői feladatok ellátása. A működtetői szerep az állami intézményfenntartáshoz kapcsolódik. A működtető joga, illetve kötelezettsége a saját tulajdonában lévő ingatlanban folyó állami köznevelési feladatellátáshoz szükséges feltételek megteremtése. A működtetés lényege a feladatellátáshoz kapcsolódó ingó és ingatlan vagyon üzemeltetése. A működtetői feladatot köteles ellátni minden olyan önkormányzat, amelynek az illetékességi területén háromezernél többen laknak.

Jól érzékelhető tehát, hogy a települési önkormányzatoknak nincs érdemi beszólási joguk abba, hogy az illetékességi területükre telepített, állami fenntartásban lévő köznevelési intézmények milyen feladatot lássanak el. A települési önkormányzatok ki vannak zárva a köznevelés szervezésével összefüggő minden érdemi, szakmai döntés meghozatalából.

Jól érzékelhető azonban az is, hogy az állam nem gondoskodik arról, hogy minden államosított intézményben biztosítsa a működés feltételeit. Ezt a kötelezettséget áthárította az önkormányzatokra, amelyek anyagi helyzetüktől függően döntik el, milyen feltételeket biztosítanak azoknak a köznevelési intézményeknek, amelyek állami feladatot látnak el. Ez a megoldás a legjobb cáfolata annak az állításnak, hogy az államosítás legfontosabb célja az azonos színvonalú, minőségi oktatás feltételeinek a megteremtése. A hátrányos helyzetű, munkanélküliséggel sújtott, forráshiányos települések iskolái működtetésének gondjait az állam nem vette át, hanem az önkormányzatokra hárítja továbbra is.

Az intézményfenntartás államosítása

Ahhoz azonban, hogy a tényleges feladatellátásról az állam gondoskodni tudjon, létre kellett hoznia azt a szervezetet, amelyik fenntartóként belép a helyi önkormányzatok helyére. Az állami intézményfenntartó központot a kormány alapította. A települési önkormányzatoktól átvett intézmények 2013. január 1-jén beolvadtak az állami intézményfenntartó központba. A beolvadás azt jelenti, hogy ebben az időpontban minden közoktatási intézmény mint önálló szervezet megszűnt, és egy hivatal részévé vált.

Az állami Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK) központi hivatalként működik, az oktatásért felelős miniszter irányítása alatt. Az állami intézményfenntartó központ a központi szervből és területi szervekből áll. A területi szervek a tankerületek és a megyeközponti tankerületek. A tankerületek illeté-

kességi területe a járás. A tankerületek feladataikat az adott járás illetékességi területén teljesítik. A tankerület az illetékességi területén működő általános iskolák, alapfokú művészeti iskolák és gimnáziumok tekintetében láthat el fenntartói feladatokat. A tankerület fenntartói feladatkörét az állami intézményfenntartó központ szervezeti és működési szabályzata határozza meg. A megyeközponti tankerület ellátja a tankerületek feladatait az adott járás területén, továbbá a szakképző iskolák, a kollégiumok, a pedagógiai szakszolgálati feladatok, valamint a pedagógiai-szakmai szolgáltatások tekintetében az állami intézményfenntartó központ szervezeti és működési szabályzatában meghatározott egyes fenntartói feladatokat. Az állami intézményfenntartó központ elnök vezeti.

A köznevelésről szóló törvényben meghatározott fenntartói feladatok ellátása az elnök feladatkörébe tartozik. Az egyes tankerületek élén igazgató áll. A tankerületi vezetők és a tankerületek feladatait az állami intézményfenntartó központ szervezeti és működési szabályzata határozza meg. Ily módon lényegében a szervezeti és működési szabályzat határozza meg, hogy az elnököt megillető feladatok végrehajtásában melyik tankerület és melyik tankerületi vezető milyen feladatkörben vehet részt.

Az elnök gyakorolja a munkáltatói jogokat a köznevelési intézményekben foglalkoztatottak tekintetében.

2013. január 1-jétől kezdődően az állami intézményfenntartó központba beolvasztott köznevelési intézmények a központ önálló jogi személyiséggel rendelkező szervezeti egységeként működnek tovább. Ez a megoldás megteremtette a lehetőséget ahhoz, hogy az állami intézményfenntartó központ normatív utasítással irányítsa az intézményeket, és ahhoz is, hogy az állami akaratot kézi vezérléssel érvényesítse.

A jogi személyiség tartalmának szűkítése

A jogi személy olyan szervezet, amelynek polgári jogi jogképessége van, vagyis jogai és kötelezettségei lehetnek. Egy szervezet azáltal válik jogi személlyé, hogy jogképességét törvény vagy törvény alapján valamely más aktussal, például nyilvántartásba vétellel az állam elismeri. A jogi személy jogképessége alapvetően eltér az emberétől azáltal, hogy a jogalanyisága nem teljes körű és korlátozható. A jogi személyiség a polgári jog kategóriája, azonban a jogi személyeknek más jogág területén is lehetnek jogai és kötelezettségei.

A közoktatási intézmények jogi személyiséggel rendelkeztek polgári jogi értelemben, munkajogi értelemben, a költségvetési intézményekre vonatkozó korlátozásokkal gazdálkodási értelemben.

Az ágazati törvények a közoktatási, köznevelési intézmények jogi személyiségét a szakmai önállóság körébe tartozó döntésekkel egészítette ki. Ennek lényege és tartalma azoknak a jogoknak és kötelezettségeknek a megszerzése, amelyek szükségesek a szakmai feltételek megteremtéséhez a gyermekekkel, tanulókkal való törődés, foglalkozás, fejlesztés terén. Az intézmények joga és kötelessége

a gyermekek, tanulók ügyeiben való döntések meghozatala, az intézményi szabályzatok – pedagógiai program, szervezeti és működési szabályzat, házirend – elkészítése, és jogosítványa van a bizonyítvány-közokirat kiállítására.

Az állami intézményfenntartó központ keretei között működő köznevelési intézmények sajátossága, hogy jogi személyiségük kizárólagosan azokra a kérdésekre terjed ki, amelyek levezethetők a szakmai önállóságból. Nem rendelkeznek polgári jogi értelemben vett jogi személyiséggel, nem tekinthetők jogalanyoknak a gazdálkodással összefüggő kérdésekben. A foglalkoztatás területén a köznevelési intézmény ugyancsak elvesztette jogalanyiságát, és a jövőben nem munkáltatója azoknak, akik részt vesznek az adott feladatellátási helyen folytatott pedagógiai tevékenység, nevelő- és oktatómunka megszervezésében, ellátásában. Az intézményvezető átruházott jogkörben gyakorolhat munkáltatói jogokat, ha az nem érinti a költségvetést, de nincs kinevezési joga, illetve nem szüntetheti meg a közalkalmazotti jogviszonyt.

Az állami intézményfenntartó részeként működő köznevelési intézménynek nincs költségvetése, így szakmai önállósága nem terjed ki az olyan ügyekre, amelyhez kötelezettségvállalás vagy fizetési kötelezettség kapcsolódik.

Ez a megoldás a gyakorlatban megfosztotta az iskolákat attól, hogy a tanulói érdekeket figyelembe véve szervezzék meg a speciális igényeket fejlesztő foglalkozásokat. Nem vállalhatnak kötelezettségeket, nem rendelkeznek döntési jogokkal pénzügyi kérdésekben. Így egy osztálykirándulás, múzeumlátogatás is a fenntartó engedélyétől függ. Hasonló módon egy szakkör, önképzőkör, fejlesztő foglalkozás megszervezése is attól függ, biztosít-e forrást a hivatal.

Az engedélyezési eljárás államosítása

Minden olyan esetben, amikor a köznevelési intézmény nem állami szerv, illetőleg nem az önkormányzat alapítja, a kormányhivatalnál kell kérni a köznevelési intézmény nyilvántartásba vételét. A köznevelési intézmény a nyilvántartásba vétellel jön létre, tehát abban az esetben, ha a köznevelési intézmény székhelye szerint illetékes fővárosi, megyei kormányhivatal a nyilvántartásba vételt megtagadja, a köznevelési intézmény nem jön létre. A nyilvántartásba vételi eljárás a közoktatás rendszerében is ismert volt, azzal az eltéréssel, hogy az intézmény típusától függően a székhely szerint illetékes jegyző, illetve főjegyző végezte ezt a feladatot. A nyilvántartásba vétellel összefüggő döntés meghozatalában azonban lényeges eltérés van a két rendszer között. A közoktatás rendszerében a nyilvántartásba vétel megtagadására csak jogszabálysértés esetén volt lehetőség. A köznevelés rendszerében ezzel szemben a nem állami szerv által alapított intézmény csak akkor vehető nyilvántartásba, ha működése összhangban van a miniszter által elkészített és kiadott fővárosi, megyei köznevelés-fejlesztési tervben foglaltakkal. Ebből az következik, hogy például az alapítvány, az egyházi jogi személy vagy a vallási tevékenységet végző szervezet által alapított köznevelési intézmény nyilvántartásba vételénél a kormányhivatal mérlegelési jogkört kapott annak megítélésére, hogy

az adott köznevelési intézmény működése összhangban áll-e a fővárosi, megyei köznevelés-fejlesztési tervben foglaltakkal.

A köznevelési intézmény a nyilvántartásba vétellel létrejött ugyan, ám a tevékenységét nem kezdheti meg. Amennyiben a köznevelési intézmény nem állami költségvetési szerv, vagy települési önkormányzat, illetve helyi önkormányzati társulás alapítja, a működésének megkezdéséhez engedély szükséges. Ez az eljárás is létezett a közoktatás rendszerében. A működés megkezdéséhez szükséges engedélyt a nyilvántartásba vételre jogosult jegyző, főjegyző adta ki, és ki is kellett adnia, ha az intézmény megfelelt a működéshez szükséges feltételeknek, illetve azok fokozatosan megteremthetők voltak. A köznevelés rendszerében a kormányhivatal nemcsak akkor tagadhatja meg az engedély kiadását, ha az intézmény nem felel meg a jogszabályban előírt feltételeknek, hanem akkor is, ha működése nincs összhangban a köznevelés-fejlesztési tervben foglaltakkal. A köznevelés-fejlesztési terv részletes tartalmát a kormány rendeletben rögzítette. Ennek során meghatározta azokat a szempontokat is, amelyeknek fennállása esetén a nyilvántartásba vétel, illetve a működés megkezdéséhez szükséges engedély kiadása nem tagadható meg. E felsorolás ellenére a fővárosi, megyei kormányhivataloknak széles a mérlegelési jogkörük, aminek következtében az államnak módjában áll annak megakadályozása, hogy a neki nem tetsző nem állami intézmény létrejöjjön, működjön.

Az állam a hatósági ügyek magához vonásával minden döntés lehetőségét magához vonta. Az oktatásért felelős miniszter kiadja a fővárosi, megyei fejlesztési tervet, majd az állam másik „keze” meghozza a döntést. Mivel az állam maga is fenntartó, nem érdekelt abban, hogy konkurens intézmény jöjjön létre.

Ezzel a megoldással veszélybe kerültek az alternatív iskolák, a hátrányos helyzetű gyermekekkel, a beilleszkedési, magatartási zavarral küzdő gyermekekkel, tanulókkal foglalkozó intézmények. Akkor jöhetnek létre, akkor kezdhetnek működni, akkor lehet saját tantervük, tankönyvük, ha az állam azt jónak tartja. Így minden és mindenki az állam kezétől függ.

Az intézményvezetés államosítása

Az állam az önkormányzatoktól átvett köznevelési intézményeket egyetlen szervezetbe, az állami intézményfenntartó központba olvasztotta be. Ezáltal létrejött az ország legnagyobb munkáltatója, amely megközelítően tízezer feladatellátási helyen működik, mintegy kétszázezer személy alkalmazásával. Ekkora hálózat működtetése elképzelhetetlen olyan vezető garnitúra nélkül, amely nem áll személyes kapcsolatban a rendszer irányítójával. Ez a kapcsolat teremtődött meg azáltal, hogy az állami intézményfenntartó központ által fenntartott köznevelési intézmény vezetőjét az oktatásért felelős miniszter bízta meg, illetve menti fel. A vezetői megbízás és annak visszavonása része a fenntartói irányításnak. Jelen esetben azonban az állami intézményfenntartó központ elnöke nem jogosult e fenntartói jog gyakorlására. Az oktatásért felelős miniszter ezt a jogot elvonta a fenntartótól

annak érdekében, hogy közvetlenül megválogathassa, ki kap vezetői megbízást. Ennek során módjában áll olyan szempontokat is mérlegelni, amelynek egyébként nincs köze az intézményvezetővel szemben elvárható szakmai tudáshoz és vezetői képességekhez.

Az oktatásért felelős miniszter befolyásolhatja az egyházi és egyéb magánintézmények vezetőinek a kiválasztását is, mivel a fenntartó csak a miniszter egyetértésével bízhatja meg az intézménye élére az általa kiválasztott személyt. Igaz, a miniszter az egyetértését csak jogszabálysértés esetén tagadhatja meg. Az egyházi, alapítványi és más magánintézmények esetében ennek az egyetértési jognak a legfontosabb üzenete az, hogy mindenki az állam alárendeltje.

A pedagógiai-szakmai szolgáltatások államosítása

A köznevelés rendszerében sajátos szerepe van a pedagógiai-szakmai szolgáltatásoknak. A pedagógiai-szakmai szolgáltatások az óvodák, iskolák és kollégiumok, valamint a pedagógiai szakszolgálat intézményeinek, fenntartóinak és az ott foglalkoztatott pedagógusoknak nyújt segítséget. Fontos szerepe van a szakmai információk, tapasztalatok összegyűjtésében, közvetítésében. Közismert formája a szaktanácsadás, a pedagógus-továbbképzés. A közoktatás rendszerében – hasonlóan a többi közoktatási intézményhez – a pedagógiai-szakmai szolgáltatás nyújtására minden intézményfenntartó vállalkozhatott, ha a jogszabályban előírt feltételek szerint létrehozta és működtette az intézményét, amelynek közismert neve a pedagógiai intézet. A közoktatás rendszerében a pedagógiai-szakmai szolgáltatások megszervezése és igénybevétele lényegében piaci viszonyok érvényesülése mellett valósult meg. Az intézmények és a pedagógusok megfizették a pedagógiai intézetek nyújtotta szolgáltatásokat.

A köznevelés rendszerében a pedagógiai-szakmai szolgáltatások szervezése a gyakorlatban állami monopóliummá vált. Az állam nem zárta ki teljes egészében annak lehetőségét, hogy az állami intézményfenntartó központ mellett más nem állami fenntartó is létrehozzon pedagógiai intézetet. Fenntartótól függetlenül azonban elrendelte a pedagógiai-szakmai szolgáltatások országosan egységes szakmai irányítás alá vonását. A pedagógiai-szakmai szolgáltatások országosan egységes pedagógiai-szakmai irányítása az oktatásért felelős miniszter hatásköre. A szakmai irányítás valóságos tartalma, terjedelme és jogosítványai azonban nem szabályozottak. Ez a megoldás garantálja az állami beavatkozás minden korlátozás nélküli érvényesülését: csak azt közvetíthet, csak úgy, csak akkor, ahogy azt az állam előírja. Az állam ugyanakkor korlátozta a pedagógiai-szakmai szolgáltatások igénybevételének lehetőségét az állami intézményfenntartó központ keretei között működő köznevelési intézmények tekintetében. A pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ugyanis az állami köznevelési közfeladat-ellátás keretében csak az oktatásért felelős miniszter által kijelölt intézmény nyújthatja. Ez erősíti az állami kontroll szerepét. Az állami intézmények nem választhatnak olyan pedagógiai szakmai szolgáltatást, amelyik mást közvetít, mint amit az állam szeretne.

A szakmai ellenőrzés államosítása

Miután a köznevelés intézményeiben folyó pedagógiai munka egy egész életre meghatározza az egyén sorsát, a munkaerőpiacon való helytállásának lehetőségét, nem vitatható, hogy minden lehetséges eszközzel „szavatolni kell” a pedagógiai tevékenység szakszerűségét, minőségét. A közoktatásról szóló törvény a minőségbiztosítás rendszerének létrehozásával és működtetésével teremtette meg a nevelő-oktató munka folyamatos fejlesztésének, a hibák megelőzésének, a hiányosságok feltárásának és kiküszöbölésének szakmai feltételeit.

A rendszer alapját az intézményi minőségirányítási program alkotta. Minden közoktatási intézmény a feladatai hatékony, törvényes és szakszerű végrehajtásának folyamatos javítása, fejlesztése céljából meghatározta minőségpolitikáját. A minőségpolitika végrehajtása érdekében pedig létrehozta és működtette a minőségfejlesztési rendszerét. Az intézményi minőségirányítási program tartalmazta a közoktatási intézmény működésének hosszú távra szóló elveit és a megvalósítását segítő elképzeléseket. Az intézményi minőségirányítási programban kellett meghatározni a közoktatási intézmény működésének folyamatát, ennek keretei között a vezetési, tervezési, ellenőrzési, mérési, értékelési feladatok végrehajtását. Az intézményi minőségirányítási program tartalmazta a vezetői feladatokat ellátók, továbbá a többi alkalmazott teljesítményértékelésének szempontjait és értékelését, az intézményi önértékelés periódusát, módszereit, a fenntartói minőségirányítási rendszerrel való kapcsolatát. A minőségirányítási program végrehajtása során figyelembe kellett venni az országos mérés és értékelés eredményeit. A nevelőtestület a szülői szervezet (közösség) véleményének kikérésével évente értékelte az intézményi minőségirányítási program végrehajtását, figyelembe véve az országos mérés-értékelés eredményeit, továbbá a tanulók egyéni fejlődését és az egyes osztályok teljesítményét. Az értékelés alapján kellett meghatározni azokat az intézkedéseket, amelyek biztosították, hogy a közoktatási intézmény szakmai célkitűzései és az intézmény működése folyamatosan közeledjenek egymáshoz.

A helyi önkormányzati intézményfenntartóknak is el kellett készíteniük az önkormányzati minőségirányítási programot, amelyben az önkormányzat közoktatási rendszerének egészére meghatározták a fenntartói elvárásokat és az egyes intézményeknek az ezzel kapcsolatos feladatait. Az önkormányzati minőségirányítási program tartalmazta továbbá a közoktatás rendszerének és a közoktatást érintő más ágazatok, mint például a gyermek- és ifjúságvédelem, a szociálpolitika, a munkaerő-gazdálkodás, a közművelődés, az egészségügy kapcsolatait. Rése volt továbbá a fenntartói irányítás keretében tervezett szakmai, törvényességi, pénzügyi ellenőrzések rendje.

Az intézményi minőségirányítási programnak összhangban kellett állnia az önkormányzati minőségirányítási programmal.

Az oktatásért felelős miniszter az ágazati minőségpolitika megvalósításáért volt felelős. Az országos minőségirányítás középpontjában a közoktatás országos mérési-értékelési feladatai álltak. A közoktatás országos mérési feladatainak vég-

rehajtását a Közoktatási Értékelési Tanács segítette, az oktatásért felelős miniszter tanácsadó testületeként.

A köznevelésről szóló törvény a minőségirányítás körében nem tartalmaz szabályozást. Az állam kizárólagos feladatává tette, hogy a köznevelési intézmények munkájának minőségét állami ellenőrzés útján biztosítsa. Ehhez igazodóan az oktatásért felelős miniszter jogosultsága az országos pedagógiai-szakmai ellenőrzés rendszerének, a tanfelügyeletnek a működtetése. Ennek keretei között kell megszervezni a köznevelési intézményekben folyó pedagógiai-szakmai ellenőrzést, amely intézményenként, ötévente ismétlődő értékeléssel zárul. Az országos pedagógiai-szakmai ellenőrzés célja a pedagógusok munkájának külső, egységes kritériumok szerinti ellenőrzése és értékelése a minőség javítása érdekében. Az ellenőrzés kiterjed minden köznevelési intézményre, függetlenül attól, hogy milyen fenntartásban működik. A tanfelügyelet az óra- és foglalkozáslátogatásra, a megfigyelésre, az interjú és a pedagógiai dokumentumok vizsgálata módszereire épül. Az intézmény ellenőrzését legalább három köznevelési szakértőből álló csoport végzi. A szakértői csoport intézkedésre nem jogosult, megállapításait, javaslatait jegyzőkönyvben rögzíti.

Az országos pedagógiai-szakmai ellenőrzés törvényben rögzített vizsgálati módszerei „igénylik” az egy központi tanterv és a hozzá rendelt egy tankönyv alkalmazását. Csak ilyen feltételek mellett lehetséges központilag meghatározni a vizsgálatok menetét, a vizsgálati célokat. Jól érzékelhető, hogy az új rendszer nem kíván támaszkodni az intézmény működésében érdekeltre, és nem tekinti partnernek magát az intézményt sem. A pedagógiai-szakmai ellenőrzés a hivatali jellegű ellenőrzésekre emlékeztet, alkalmas eszköz lehet arra, hogy „sakkban tartsák” az intézményvezetőket és a pedagógusokat. A pedagógusok minősítési rendszerében ugyanis a minősítő vizsga értékelésének része az országos pedagógiai-szakmai ellenőrzés során látogatott foglalkozásokkal összefüggő, az érintett pedagógusra vonatkozó megállapítások értékelése is.

Az érdekképviselet államosítása

2013. január 1-jétől kezdődően minden pedagógus, ha állami vagy önkormányzati fenntartású köznevelési intézményben dolgozik, a törvény erejénél fogva a Nemzeti Pedagógus Kar tagjává vált. A Nemzeti Pedagógus Kar köztestületként működik. Létrehozásáról a kormány döntött, s minden előzetes szakmai egyeztetés nélkül nyújtotta be a törvényjavaslatot az Országgyűlés elé. A Nemzeti Pedagógus Kar véleményezési jogot gyakorol a köznevelést és a pedagógusképzést érintő jogszabályok megalkotása és módosítása során, továbbá feladat- és hatáskörét érintő kérdésekben az állami szerv vezetőjéhez fordulhat, és javaslatára intézkedés megtételét kezdeményezheti. A Nemzeti Pedagógus Kar feladat- és hatáskörét érintő bármely kérdésben javaslatot tehet az oktatásért felelős miniszternek. A Nemzeti Pedagógus Kar megalkotja Alapszabályát, valamint a Pedagógus Etikai Kódexet. A Nemzeti Pedagógus Kar tagjaival szemben etikai eljárást folytathat le.

A Nemzeti Pedagógus Kar jogkörének ilyen „tág” megfogalmazása lehetővé teszi, hogy az állam minden kérdésben arra a véleményre „támaszkodjon”, amelyek akár „hivataltól”, akár kérelemre az állam által létrehozott köztestület ad. Miután a véleményezési és a javaslattevési jogszabályok nincsenek behatárolva semmilyen téren, a Nemzeti Pedagógus Kar megfelelő eszköz a szakszervezetek és a szakmai szervezetek háttérbe szorítására. A Nemzeti Pedagógus Kar a jogalkotásról szóló törvény előírásai alapján előnyösebb helyzetben van, mint az összes többi véleményezésre jogosult szervezet, mert amennyiben törvény valamely állami, helyi önkormányzati vagy más szervezet számára kifejezetten jogot biztosít arra, hogy a jogállását vagy a feladatkörét érintő jogszabályok tervezetét véleményezze, a jogszabály előkészítője köteles gondoskodni arról, hogy az érintett szervezet jogával élhessen. Ebből következően a Nemzeti Pedagógus Kar véleményét az oktatásért felelős miniszter köteles beszerezni. Ezzel szemben a jogszabályok előkészítésében való társadalmi részvételtől szóló törvény nem teszi kötelezővé, hogy a miniszter az érintett társadalmi és más szervezetek véleményét kikérje. Erre a miniszter csak akkor köteles, ha stratégiai partnerségi megállapodást köt az adott szervezettel.

A Nemzeti Pedagógus Kar kötelező tagsági jogviszonya alkalmas eszköz a pedagógusok megfélemlítésére. Abban az esetben ugyanis, ha a pedagógus az Etikai Kódexben vagy az Alapszabályban foglaltakat megszegi, etikai vétséget követ el. Hogy ezekben a dokumentumokban mi lesz, az még nem ismert, hiszen valójában a Nemzeti Pedagógus Kar 2014 első negyedévében fog megalakulni. Jól érzékelhetően azonban a Nemzeti Pedagógus Kar tagjai a jövőben csak korlátok keretei között élhetnek a véleménynyilvánítási jogukkal. A Kar tagja ugyanis a tevékenysége során tudomására jutott információkat csak a Kar jogos érdekeinek, működésének, a közszolgálat érdekeinek, működésének veszélyeztetése nélkül hozhatja nyilvánosságra. Ennek a „kötelezettségnek” a kifejtése feltehetően az Alapszabályra vagy az Etikai Kódexre vár. Az is lehet, hogy nem kerül sor további szabályozásra, s ebben az esetben a törvény sokféleképpen értelmezhető rendelkezései alapján bárkivel szemben, bármikor eljárás indulhat.

A Nemzeti Pedagógus Kar megalakításával kapcsolatos eljárási rend jól tükrözi, hogy ennek a köztestületnek a legfontosabb célja az állami irányítás kiszolgálása. Az előkészítő feladatokat az oktatásért felelős miniszter által kijelölt előkészítő bizottság készíti el. A miniszter minden egyeztetés nélkül saját mérlegelése alapján jelölte ki a bizottság tagjait. Az előkészítő bizottság feladata többek között elkészíteni az ideiglenes választási szabályzatot, amely alapján lebonyolítják az Országos Küldöttgyűlés tagjainak megválasztását. Feladata továbbá, hogy javaslatot tegyen az Alapszabályra.

A pedagógusok államosítása

Nyilvánvaló, hogy olyan köznevelés rendszer kialakítása, amely a hatalom igényeit maximálisan kiszolgálja, amely a hivatalos ideológiát kritika nélkül közvetíti, csak akkor lehetséges, ha nemcsak az intézményi közösségeket fosztják meg az önálló gondolkodás lehetőségétől, hanem a pedagógusokat is kiszolgáltatott helyzetbe hozzák. Ez lényegében megtörtént. Az intézményrendszer átalakításának tisztázatlan kérdései, az államosítással együtt járó intézménybezárások, összevonások lehetősége, a pedagógus-életpálya nyújtotta munkateher-növelés lehetősége hosszú ideje előrevetítik a munkahely elvesztésének rémét. Az életpályamodellből ismert, hogy a ma foglalkoztatott pedagógusoknak is részt kell venniük egy minősítési eljárásban, amelynek sikertelensége esetén az érintett nem foglalkoztatható tovább. A minősítési rendszer hivatali jellegű számonkérésen és a tanfelügyelet óralátogatásainak tapasztalataira épül. A minősítés szubjektív kritériumai alapján tág lehetőség van arra, hogy nem szakmai okokra és indokokra építve szabaduljon meg a munkáltató azoktól a pedagógusoktól, akiknek a tevékenysége nincs összhangban az állami elvárásokkal.

Megváltozott a pedagógusok több évtizedes foglalkoztatási rendje. A pedagógus heti teljes munkaideje, a negyven óra a kötelező órákból, valamint a nevelő-, illetve nevelő-oktató munkával összefüggő egyéb feladatok ellátásához szükséges időből állt. A kötelező órák teljesítése után az iskola igazgatója határozta meg, hogy adott héten, adott tanítási napon, egy váratlan helyzetben milyen feladatokat és hol köteles a pedagógus ellátni. Ez bármilyen feladat lehetett, amely összefüggött a pedagógus szakértelmével. Az órák előkészítése, a szertár rendezése, a szülők fogadása, a tanulói felügyelet ellátása, a nevelőtestületi munkában való részvétel, a családlátogatás, a tanulói munka értékelése, az ügyviteli feladatok elvégzése, mind-mind olyan „rutin” munkaköri feladat volt, amelyet a pedagógusfizetésért mindig, minden pedagógusnak el kellett látnia. A heti kötelező óra – a pedagógusok jelentős részénél heti huszonkét óra – meghatározása elismerte azt a tényt, hogy minden tanítási órát felkészülésnek kell megelőznie, és minden tanítási órát le kell zárni, amely feladatoknak az ideje egyéenként változó, s amely idő pontosan nem behatárolható, nem mérhető. Mint ahogy nem mérhető, sőt ki sem számítható, be sem tervezhető az az idő, amikor a tanulónak, a szülőnek kell segítséget, tanácsot adni. Azért járt a pedagógusnak az előírt tanítási óránál több tanóra megtartásáért óradíj, mert a jog így ismerte el, hogy a tanításra fordított idő növekedésével az egyéb feladatok végrehajtása, például a felkészülés ideje kicsúszik a heti törvényes munkaidőből.

Az új szabályok alapján a pedagógusoknak heti harminckét órát bent kell tartózkodniuk az iskolában, akár jut egy külön asztal és szék a nevelőtestület minden tagjának, akár nem. A harminckét órából huszonhat tanítási óra megtartására bármikor kötelezhető a pedagógus, és bárkinek elrendelhető a kötelező benntartózkodás ideje alatt további eseti helyettesítés és tanulói felügyelet ellátá-

sa, óradíj megállapítása nélkül, ily módon figyelmen kívül hagyva a nem mérhető idejű egyéb feladatok ellátásához szükséges munkaidőt.

A tényekhez hozzátartozik, hogy 2013 szeptemberétől az új pedagógusdíjazási rendszer is bevezetésre került. Ennek azonban külön története van. A lényeg röviden: a hatalomba törekvők az egész pedagógustársadalom elaltatására, lojaltításának megvásárlására még a választások előtt megígérték a pedagógus-életpálya bevezetését, amely jól szolgálja a pedagógusok társadalmi megbecsülését, és biztosítja hozzá a tisztességes megélhetést. A társadalmi megbecsülés helyett a pedagógus kiszolgáltatott csavarrá vált egy hivatalnoki gépezetben. Az új bérezési rendszer pedig igazságtalan, nem ismeri el a többletszakértelmet, az átlagon felüli munkateljesítményt, a többletanítást.

A szülői jogok államosítása

Az iskolaválasztás szabadságának korlátozása

A köznevelés rendszerében alapvetően változtak meg a szülőket megillető egyéni és közösségi jogosítványok. A szülő helyzete annál jobb, minél nagyobb lehetősége van arra, hogy saját szándékai szerint megválassza a gyermekének legmegfelelőbbnek tartott nevelést és oktatást, az e feladatot ellátó intézményt. A választás lehetősége akkor tekinthető valósnak, ha az intézmények között valóságos szakmai eltérések, különbségek lehetnek. Amiatt, hogy az állam fenntartóra való tekintet nélkül meghatározza az átadandó ismereteket, megszabja követelményeket, az ahhoz kapcsolódó tankönyveket, az egyes iskolák közötti szakmai sajátosságok eltűnnek, a szülőnek nincs reális választási esélye. Való igaz: az iskolaválasztás szabadsága sok, nem is alaptalan kritikára is okot adott. A kistelepüléseken – több iskola hiányában – a szülők iskolaválasztási esélyei nem, vagy csak igen nehezen érvényesülhettek. Az is igaz, hogy az „elit” iskolába a hátrányos helyzetű, a cigány családból érkező gyermekek nem, vagy csak igen kis számban juthattak be. Az állam mindent egységesítő törekvése – az esélyteremtő programok folytatása és bővítése, a szegregáció elleni hatósági fellépések erősítése, a kistelepülési iskolák helyzetének a javítása helyett – nem szüntette meg a középosztály elkülönült iskolahálózatát. Sőt az egyházi iskolarendszer erősítésével még szélesítette is azt az ellátórendszert, amelyikbe csak a kiválasztottak juthatnak be. Az állami iskolarendszert azonban az államosítás megfosztotta innovációs lehetőségeitől, a nem állami intézményrendszert pedig elbizonytalanította, kiszolgáltatottá tette, s arra kényszerítette, hogy igazodjék az állami elvárásokhoz.

A gyermek neveléséhez való jog csorbítása

Az intézményes nevelésben való részvétel egyfelől állami kényszert takar, mivel a szülő és gyermeke nem tagadhatja meg az igénybevételét, másfelől viszont jogot is jelent, mivel az állam köteles gondoskodni arról, hogy az előírt kötelezettség teljesítéséhez szükséges feltételek rendelkezésre álljanak. A jogok és kötelezettségek egysége az, amelynek garantálnia kell a szülői érdekek és az állam érdekének egyensúlyát. A köznevelés rendszerében ez az egyensúly borult fel. Egyrészt az állam önkényesen kivonja a szülői felügyelet alól a gyermekét, másrészt csökkenti az állami kötelezettséget az oktatáshoz való hozzáférés feltételeinek megteremtése terén.

A közoktatás rendszerében a szülő a gyermekét abban az évben, amelyben ötödik életévét betöltötte, köteles volt beíratni az óvodába. E kötelezettség alól a szülő kérelemre felmentést kaphatott. A gyermek azonban hároméves korától kezdve járhatott az óvodába. A szülő a gyermeke ötéves koráig szabadon dönthetett arról, hogy igénybe veszi-e gyermekének az óvodát, vagy sem. A köznevelés rendszerében az óvodai nevelésben való részvétel kötelező kezdő időpontja a gyermek hároméves kora. (Ez a rendelkezés még nem lépett hatályba.) A szülő a gyermekének ötéves koráig kérheti a jegyzőtől, hogy mentse fel gyermekét az óvodába járás alól. Ötödik életévétől kezdődően pedig minden gyermeknek óvodai nevelésben kell részt vennie.

A hároméves korban kezdődő kötelező óvodáztatás ellentétes a család, a szülő érdekeivel, mivel olyan korban emelik ki a családi közösségből a gyermeket, amelyben a szülői nevelésnek elsőbbséget kell élveznie a közösségi neveléssel szemben. Lényegében a szülő választási szabadságát vonta meg a köznevelésről szóló törvény ebben a kérdésben. Az ötéves kortól kezdődő óvodába járási kötelezettség ellenére szülői döntés alapján a gyermekek több mint kilencven százaléka igénybe vette ennél az életkoránál korábbi időpontban az óvodát. A kimaradó gyermekek leginkább azokban a családokban élnek, ahol a szülők iskolázottsága alacsony, legfeljebb az általános iskola nyolcadik évfolyamát fejezték be, és a család jövedelme az országos átlagnál jóval kevesebb. Ezeknek a gyermekeknek a számára nagyon fontos a minél korábbi óvodáztatás annak érdekében, hogy segítséget kapjanak az eredményes iskolakezdéshez. A közoktatás rendszerében a szülők óvodáztatási támogatást kaptak, ha gyermeküket az ötödik életévük elérése előtt beíratták az óvodába. Ez a megoldás nem sértette a szülő neveléshez való jogát, s eredményesnek bizonyult, mert évről évre nőtt az érintett családokban élő, öt éven aluli gyermekek óvodai beíratásának a száma. A köznevelési törvény ezt a megoldást elveti, és 2015 szeptemberétől minden családra kiterjeszti a hároméves korban kezdődő intézményes nevelésben való részvételi kötelezettséget.

A köznevelésről szóló törvény 2013. szeptember 1-jétől kezdődően az általános iskolába járó tanulók részére előírta, hogy délután tizenhat óráig kötelesek részt venni az iskola által szervezett tanórai és egyéb foglalkozásokon. A közoktatás

rendszerében a kötelező tanítás a délelőtti órákra esett, és a szülő kérelmére biztosított az iskola napközis vagy tanulószobai foglalkozást a tanulónak. A köznevelésről szóló törvény alapján az általános iskolának délután tizenhat óráig kell tanórai és egyéb foglalkozásokat szervezni a tanulók számára. A délutáni egyéb foglalkozások alól az iskola igazgatója elengedheti a tanulót. Az általános iskola által nyújtott egész napos benttartózkodás nem azonos az úgynevezett egész napos iskolával, amelynek lényege, hogy gondoskodni kell a gyermekek pihenéséről, sportolásáról, a következő tanítási napra való felkészítéséről, amelynek keretei között művészeti és kulturális foglalkozásokat is szerveznek. Az egész napos iskolában a benttartózkodás idejére ilyen kötelezettsége nincs az iskolának. Így előfordulhat, hogy tizenhat óra után otthon kell folytatni a házi feladat elkészítését, megtanulását. Az iskolai a benttartózkodás alóli felmentés iránti szülői kérelemről az iskola igazgatója szabad mérlegelés alapján dönthet. Emiatt sérülhetnek az egyenlő bánásmód követelményei, amelyek tiltják az azonos csoportba tartozók közötti megkülönböztetést, amennyiben annak nincs ésszerű indoka. A délutáni benttartózkodás alól nem adhat felmentést az igazgató akkor sem, ha erre az időszakra iskola tanórai foglalkozást tesznek. A szülő neveléshez való joga csorbulhat annak következtében, hogy hétköznap gyermekével bármilyen programot csak tizenhat óra utánra szervezhet meg.

A tankötelezettség idejének csökkentése

A szülői jogok csorbításaként kell értékelni azt is, hogy a köznevelésről szóló törvény a tankötelezettség idejét a tizennyolcadik életévről leszállította a tanuló tizenhatodik életévére. Ez azt jelenti, hogy ettől az időponttól kezdődően az államnak nincs ellátási kötelezettsége. A tankötelezettség megszűnése után nincs olyan iskola, amelyik köteles lenne teljesíteni a szülő felvétel iránti kérelmét a gyermeke számára. Sérülnek a szülői jogok amiatt is, hogy amennyiben a tanuló a tizenötödik életévének betöltéséig csak az általános iskola hatodik évfolyamát fejezte be, nem járhat tovább az általános iskolába, csak kivételes esetekben, és a következő tanévet az úgynevezett Híd-programban kell megkezdnie. A szülői jogok csorbulását jelenti az is, hogy – a kormány napvilágot látott tervei szerint – csökkenteni kívánják az érettségis szerzők számát, és növelni a szakiskolákba járó tanulók számát. A szakiskolában ugyanis nem folyik általános műveltséget nyújtó felkészítés, így annak elvégzése után nincs reális esély arra, hogy a tanuló a szakmai vizsga letételét követően a középiskolában folytassa a tanulmányait.

Szülői részvétel az intézményi döntés előkészítésben

A szülők kollektív jogosítványait nagyban csorbította, hogy míg a közoktatás rendszerében az iskolai szülői szervezet egyetértési jogot gyakorolt az intézményi dokumentumok – szervezeti és működési szabályzat, házirend – elfogadásánál, addig a köznevelés rendszerében csak a véleményezés jogával élhet a szülői szervezet.

A szülő megregulázása

A szülői érdekeket súlyos veszélyeztetik azok az eljárások, amelyek lehetővé teszik a rendészeti beavatkozást a tankötelezettség teljesítésének kikényszerítésére, illetőleg az iskolai rend fenntartása érdekében. Az utcán cirkáló rendőrjárőrök felhatalmazást kaptak arra, hogy elfogják és az igazgató elé állítják azt a tizenégy évesnél fiatalabb tanulót, aki nem tudja hitelt érdemlően igazolni, hogy tanítási időben – tehát reggel nyolctól délután tizenhat óráig – jogszerűen tartózkodik az utcán. Az iskolai fegyelem fenntartása végett többnyire a szakiskolákba iskolarendőröket vezényelnek. Az iskolarendőr feladatai jogszabályban nem meghatározottak, ebből adódóan a szabálysértési hatóság vagy az ügyészség elé állíthatja a társadalomra veszélyes, például köpködő, káromkodó vagy verekedő tanulót.

Az iskola igazgatójának jeleznie kell a gyermekvédelmi hatóságnál, ha a jogszabályban meghatározottnál igazolatlanul többet mulaszt a tanköteles tanuló. Ilyen jelzési kötelezettsége korábban is volt az iskola igazgatójának. Jelzése alapján meghatározott igazolatlan mulasztás elérése esetén szabálysértési eljárás indult a szülővel szemben. Az új rendelkezések azonban lehetővé teszik a családi pótlék helyébe lépő iskoláztatási támogatás megvonását a szülőtől és gyermekétől.

A járási munkaügyi kirendeltség hivatalból lefolytatott közigazgatási eljárás keretében kizárja a közfoglalkoztatásból azt az álláskeresőt, akivel szemben tanköteles gyermekének mulasztása miatt szabálysértési eljárás indult. Ez a döntés sérti a jogállami elveket, mivel a szankció kiszabására azelőtt kerül sor, mielőtt a szabálysértési hatóság meggyőződne arról, hogy valóban megtörtént-e a mulasztás, és annak mi az oka.

A tanulói érdekek államosítása

A szülői érdeksérelmek egyben tanulói érdeksérelmet is jelentenek, mivel az intézményes nevelésben való részvétel a gyermek óvodába járása, iskolába járatása útján valósul meg mint szülői kötelezettség. A legkevesebb szó esik arról, hogy valójában a köznevelés rendszere a gyermekek, a tanulók helyzetét nehezítette meg a leginkább. Az új pedagógiai követelményrendszer bevezetése, az évfolyamisméltés korlátozásának megszüntetése, a szöveges értékelés eltörlése, mind-mind azzal a következménnyel jár, hogy az átlagosnál nehezebben haladó tanulóknak nagy esélye van a lemaradásra, a leszakadásra, az iskolarendszerből való kimaradásra. A tanulói munkaterhek nagymérvű növekedését nemcsak az igazolja, hogy tizenhat óráig bent kell maradnia a tanulónak az iskolában, hanem a kötelező tanórai foglalkozások heti idejének az emelkedése is. A közoktatás rendszerében a tanulók kötelező tanórai foglalkozása az első-harmadik évfolyamon nem lehetett több napi négy tanítási óránál, a negyedik-hatodik évfolyamon napi négy vagy öt, heti átlagban négy és fél tanítási óránál, a hetedik-nyolcadik évfolyamon napi öt tanítási óránál. A köznevelés rendszerében az első-harmadik évfolyamon heti huszonöt, a negye-

dik évfolyamon heti huszonhét, az ötödik-hatodik évfolyamon heti huszonnyolc, a hetedik-nyolcadik évfolyamon heti harmincegy az előírt óraszám. Ez akkor is lényeges emelkedés, ha ebből heti öt testnevelési óra. Abban az esetben ugyanis, ha a kötelező testnevelési órát délután tartja az iskola, a gyermek nem engedhető haza a délutáni foglalkozásokról. A tanulói terheket növeli az is, hogy a hittanhoz további egy óra kapcsolódik az említett kötelező tanórai foglalkozásokon felül. A tanulók helyzetét nehezíti, hogy nincs lehetőség figyelembe venni egyéni képességeiket, illetőleg a helyzetükből adódó lemaradást annak következtében, hogy az iskola nem dolgozhat ki egyéni tanulási útvonalakat. Minden tanulónak ugyanarra az időpontra ugyanazokat a követelményeket kell teljesíteni, mivel ellenkező esetben meg kell ismételnie az iskola adott évfolyamát.

A közoktatás rendszerében a tanköteles tanulót nem lehetett fegyelmi úton eltávolítani az iskolából. Kizárás fegyelmi büntetés, illetve a tanév folytatásától való eltiltás fegyelmi büntetés a tankötelezettség ideje alatt nem volt kiszabható. A köznevelés rendszerében súlyos vagy ismétlődő fegyelemsértés esetén akár az első évfolyamról is ki lehet zárni a tanulót.

Az egyéni érdeksérelmek mellett sérültek a tanulók közösségi jogosítványai, mivel az iskolai, a kollégiumi diákönkormányzatok ugyanúgy elveszítették egyetértési jogukat a különböző szabályzatok elkészítéséért, mint ahogy elvesztették azt a szülői szervezetek.

Az el nem kötelezett oktatáshoz való jog sérelme

A közoktatásról szóló törvény az Alkotmánybíróság e tárgykörben hozott határozatának megfelelően rögzítette, hogy az állami, illetőleg a helyi önkormányzati fenntartásban működő közoktatási intézmények nem lehetnek elkötelezettek egyetlen vallás vagy világnézet mellett sem, hitéleti kérdésekben nem foglalhatnak állást. Az Alkotmánybíróság határozata világosan rámutatott arra: „Az államnak vallási kérdésekben semlegesnek kell lennie. Ezért az állami iskolának szintén semlegesnek kell lennie. Az állam ugyanis ezekkel a mindenki számára nyitva álló iskolákkal valósítja meg a művelődéshez való jogot, és biztosítja az iskolakötelezettség feltételét. A semlegesség azt követeli meg, hogy iskolák tanterveit, szervezetét, felügyeletét az állam úgy alakítsa ki, hogy a tanulónak a vallási, illetve világnézeti információkat és ismereteket »tárgyilagosan, kritikusan és pluralista módon közvetítsék«. Az állami iskola nem folytathat olyan oktatást, amely a szülők (és a gyermekek meggyőződése) figyelmen kívül hagyásának minősülnek.”

Ezeket az iránymutatásokat a helyi önkormányzati feladatellátásban is figyelembe kellett venni, arra való tekintettel, hogy az 1993-ban, vagyis az említett határozat hatálybalépését követően elfogadott közoktatásról szóló törvény a helyi önkormányzatokhoz delegálta az állam oktatásszervezéssel összefüggő feladatait.

A köznevelésről szóló törvény nem tartalmazza azokat a rendelkezéseket, amelyek garantálnák az állami és az önkormányzati feladatellátásban az el nem kö-

telezett nevelés és oktatás megszervezésének kötelezettségét. E változásnak megvannak az alkotmányos alapjai. Míg ugyanis az Alkotmány az állam és az egyház elválasztásáról rendelkezett, addig az Alaptörvény szerint az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködnek.

A köznevelésről szóló törvény rendelkezései szerint az állami iskola első-nyolcadik évfolyamán a tanulónak vagy erkölcsstanórán, vagy hittanórán kell részt vennie. A döntés a szülő „kezében van”. A szülői nyilatkozat azonban azzal a következménnyel jár, hogy nyilatkozni kell abban a kérdésben, kötődik-e valamely valláshoz, vagy sem. Ez a nyilatkozattételi kötelezettség ellentétes az Alaptörvénynek azzal az előírásával, amelyben foglaltak szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy tartózkodjon vallási vagy más meggyőződésének a kinyilvánításáról. Akár erkölcsstanórát, akár hittanórát választ a szülő a gyermekének, a nyilatkozata mindenképpen értelmezhető oly módon, hogy vállalja a kötődését valamely valláshoz, vagy úgy, hogy elutasítja a vallásos nevelést. A hittanóra megszervezésére a kötelező tanórai foglalkozások keretében kerül sor, amiből az következik, hogy az általános szabályok szerint értékelni és minősíteni kell a tanuló felkészültségét, tudását, vagyis lehetőség van arra, hogy évfolyamisméltásra jogosítsák. Ugyanakkor az állami iskola által kiállított dokumentumokban szükségképpen megjelenik az az adat, hogy a tanuló erkölcsstanórán vagy hittanórán vett részt, és adott esetben kiolvasható az is, hogy melyik egyház szervezte meg a hittanórát. Ez a „megoldás”, amellett hogy súlyosan sérti a szülő és gyermeke lelkiismereti és vallásszabadsághoz való jogát, megteremti annak lehetőségét, hogy a későbbiek során akár az állam, akár a munkáltatók hozzájuthassanak olyan bizalmas információkhoz, amelyekhez az érintetteknek kívül senkinek semmi köze nincsen. Ezek az adatok módot adnak diszkriminációra, állami vagy bármilyen más előnyös vagy hátrányos megkülönböztetésre.

A finanszírozás új rendje

Az állam finanszírozási kötelezettségeinek köre

A köznevelésről szóló törvény a rendszer finanszírozási elveit a korábbi gyakorlathoz képest alapvetően megváltoztatta. A változás több szempontból is figyelmet érdemel. Mindenekelőtt, ha az állam fenntartói feladatokat lát el, abban az esetben elő kell teremteni azokat az összegeket, amelyek az állam fenntartásában lévő intézmények működéséhez szükségesek. Ez magában foglalja a feladat ellátásához szükséges létszámok alkalmazásának teljes költségeit, továbbá a feladatelátáshoz szükséges összes épület fenntartásának, működtetésének kiadásait. Ezen felül azonban az államnak kell gondoskodnia az előírt felszerelések és eszközök beszerzéséről, karbantartásáról és megújításáról is. A rendszer adott pillanatban történő működtetése azonban még nem meríti ki az állam kötelezettségeit, mivel

emellett gondoskodnia kell az egész köznevelési rendszert kiszolgáló különböző központosított feladatok finanszírozásáról is.

Hagyományosan állami feladat a vizsgarendszer működtetése, az országos mérési-értékelési feladatok teljesítése, a miniszter által elrendelt országos szakmai ellenőrzések lebonyolítása. A köznevelés rendszerében azonban az állam vállal kötelezettséget a tanfelügyeleti rendszer kiépítésére és működtetésére a lépcsőzetesen ingyenessé váló tankönyvellátás finanszírozására, az államivá váló tankönyvellátás teljes költségeinek az előteremtésére, a pedagógiai szakmai szolgáltatás egész rendszerének finanszírozására, a pedagógusminősítési rendszer kiépítésére és működtetésére. Emellett további források szükségesek a Nemzeti Pedagógus Kar fenntartásához és működtetéséhez is.

A közoktatás rendszerében az ellátórendszer finanszírozása megoszlott az állami költségvetés és a helyi önkormányzatok között. Az állami költségvetés mintegy hatszáz-hétszáz milliárd forinttal járult hozzá a helyi önkormányzati feladatellátáshoz. Ez az összeg a feladatellátásban közreműködők bérének mintegy hatvan-hetven százalékát fedezte. Jól érzékelhetően a fenntartói feladatokat ellátó helyi önkormányzatoknak kellett hozzátenni mintegy százötven-kétszáz milliárd forintot csak a szükséges bértömeg és az ahhoz kapcsolódó közterhek kifizetéséhez. A karbantartás, felújítás, fejlesztés forrásait a helyi önkormányzatok teremtették elő, az elmúlt nyolc évben uniós pályázatok révén elnyert támogatások felhasználásával.

Az államosítás megvalósulásával az egész rendszer működtetéséhez szükséges megközelítően ezermilliárd forint előteremtése az állam feladatává és kötelezettségévé vált. E kötelezettségen némileg enyhít a helyi önkormányzati közreműködés, az úgynevezett működtetői feladatok ellátása, amely a háromezer lélekszámnál nagyobb településeket terheli. Az átvett köznevelési intézmények jelentős részének a működtetésével összefüggő teljes kiadások fedezete azonban az államra maradt.

Az állami finanszírozás hátrányai

Az államosítási megoldásnak súlyos következményei lehetnek. A köznevelés rendszerének a sorsát, a foglalkoztatható pedagóguslétszám alakulását ugyanis az fogja eldönteni, hogy a költségvetés milyen összeget tud előteremteni erre a célra. Megfordítva a gondolatot, a köznevelés rendszere intézményi felépítésének terjedelmét, a benne foglalkoztatottak létszámát a költségvetési források fogják meghatározni. Míg korábban az intézményt fenntartó helyi önkormányzatok felelősséggel tartoztak az intézményeikért a választók felé, addig, ameddig a helyi önkormányzatok magukénak érezték az iskolát, a pedagógusokat, áldozatot hoztak sokszor annak érdekében, hogy minél jobb működési feltételeket biztosítsanak, minél jobb szolgáltatás nyújtásához teremtsék meg a feltételeket. Az állami intézményfenntartó központ nem tartozik felelősséggel a választók felé. Csak a kormánynak tartozik

elszámolással, ebből következően nem érdekelt abban, hogy minél több, minél gazdagabb szolgáltatást nyújtsanak a fenntartásában lévő intézmények.

Az állam lényegében magára maradt a tervezésben, a szervezésben. Az intézményei nem vállalkozhatnak, így azok az összegek is kiesnek a költségvetésből, amelyeket a korábban gazdálkodó intézmények, elsősorban a szakképző intézmények vállalkozásaik révén szereztek.

Miután a működtetői feladatokat ellátó települési önkormányzatok nem kaptak érdemi beleszólási jogot az intézmények életébe, elvesztették érdekeltségüket az előírt, a kötelező feladatokon túli finanszírozásban. Így nem túlzás az az állítás, hogy a fejlesztésben, az épületek rendben tartásában senki nem érdekelt.

Az állam szinte egyedül maradt a köznevelési rendszer működéséhez szükséges források előteremtésében. Ennek függvényében különösen aggasztó, hogy a köznevelésről szóló törvény nem határozza meg egyértelműen azokat a paramétereket, amelyek alapján a feladatellátáshoz szükséges pedagóguslétszámot meg lehet határozni. A pedagóguslétszám lényegében három mutatóra épül: a nevelő-oktató munkához rendelkezésre álló időkeretre, az osztály-, csoportlétszámmra és a pedagógusok heti tanítási idejére. A három paraméterből a köznevelésről szóló törvény egyet határoz meg pontosan: a finanszírozott időkeretet. Az osztály-, csoportlétszámmra három mutató is van: a minimális létszám, az átlaglétszám és a maximális létszám. A pedagógusok pedig heti huszonkettő-huszonhat óra megtartására kötelesek, és ezen felül további hat óra tanítás is elrendelhető részükre. Egészen más foglalkoztatási szükséglet számítható ki abban az esetben, ha heti huszonkét órával és átlag-osztálylétszámmal számolnak, mint akkor, ha heti huszonhat órával, vagy még ennél többel is, maximális osztálylétszámmal. Az eltérés akár több tízezres létszám is lehet.

A nem állami intézmények finanszírozása

Teljesen bizonytalanná vált a nem állami intézmények finanszírozása is. Annak ellenére, hogy a köznevelésről szóló törvény rendelkezései szerint az állam az engedélyezett létszám foglalkoztatásához szükséges béreket bocsátja a fenntartók rendelkezésére, a 2013 szeptemberében indult tanévhez kapcsolódó új költségvetési finanszírozási rendből egyértelműen megállapítható, hogy az állam nem a köznevelésről szóló törvényben meghatározottak szerint tesz eleget a költségvetési támogatási kötelezettségének. Mindenekelőtt súlyos következményei lehetnek annak, hogy a pedagóguslétszám egyértelmű számítás módja nem rögzített, hiszen így az állam tetszése szerint határozhatja meg minden egyes költségvetési évben, hogy milyen pedagóguslétszámot ismer el finanszírozott létszámként. Továbbá nem mellékes tény az sem, hogy a köznevelésről szóló törvényben 2011-ben rögzített foglalkoztatotti létszámot az országgyűlés 2013 júliusában és augusztusában gyökeresen megváltoztatta. A köznevelésről szóló törvényben kizárólagosan az óvodákra vonatkozóan maradt szabályozás, míg az összes többi köznevelési intézmény tekintetében a kormány, illetve a miniszter rendeletben határozza meg az elismert

és finanszírozott létszámot. Mindezeket az Országgyűlés azzal „fejelte meg”, hogy nem a konkrét kiszámítható és engedélyezett létszám bérét és közterheit finanszírozza meg, hanem minden egyes létszámhoz egy, a tényleges kiadásokat korántsem fedező átalányt rendelt.

Az egész köznevelés rendszerének jogi instabilitását jellemzi, hogy a 2011 decemberében megjelent törvényszöveg garanciát vállalt arra, hogy az egyházi és a nemzetiségi önkormányzati intézményfenntartók által ellátott neveléssel-oktatással összefüggő feladatokat a költségvetés teljes egészében finanszírozza. Ez a rendelkezés azonban soha nem lépett hatályba. A granaciális rendelkezéseket az Országgyűlés a 2013. július 12-én elfogadott törvénnyel törölte a köznevelésről szóló törvényből. Az említett körbe tartozó intézményfenntartók részére minden törvényi kötelezettség nélkül az Országgyűlés gyermek- és tanulói létszám alapú kiegészítő hozzájárulást állapított meg.

A nem állami intézményfenntartók helyzetét gyökeresen megváltoztatták azok a szabályok, amelyek az állami és az önkormányzati feladatellátásba történő bevonással összefüggő megállapodásra vonatkozóan következtek be. A közoktatásról szóló törvény rendelkezései alapján a minden fenntartónak járó normatív költségvetési hozzájárulások és támogatások mellett kiegészítő hozzájárulásra voltak jogosultak azok az intézményfenntartók, amelyek közoktatási megállapodást kötöttek a miniszterrel, illetve azok, amelyek a kormánnyal kötött megállapodás alapján vagy nemzetközi szerződésre építve, egyoldalú nyilatkozattal vállalták az állami, illetve az önkormányzati feladatellátásban való részvételt. Egyoldalú nyilatkozatot tehetett a katolikus egyház a Vatikánnal kötött megállapodás alapján, illetőleg több más egyházi jogi személy a kormánnyal kötött megállapodás alapján. A közoktatásról szóló törvény azonban kötelezte az oktatásért felelős minisztert arra, hogy minden iskolatípus tekintetében kössön közoktatási megállapodást minden egyházi jogi személlyel. A finanszírozás rendszere a kormányváltás után a vallási közösségek tekintetében alapvetően megváltozott annak következtében, hogy az új szabályozás különbséget tesz az elismert egyházak és a vallási tevékenységet végző más szervezetek között. Az Országgyűlés által elismert egyházak az úgynevezett bevett egyházak. Az egyoldalú nyilatkozat megtételére a bevett egyházak váltak jogosulttá. A többi, korábban egyházként működő, a bevett egyházak körébe be nem került vallási közösségekkel a korábbi kormányok által megkötött közoktatási megállapodások hatályukat veszítették. Így azoknak a vallási közösségeknek az iskolái, amelyek az új rendelkezések alapján nem minősülnek bevett egyházaknak, bizonytalan helyzetbe kerültek, mivel költségvetési támogatásuk lényegesen csökkent. Az Alkotmánybíróság 1997-ben foglalkozott az egyházi iskolák állami támogatásáról. Határozatában rámutatott arra, hogy az államot „csak a semleges iskola létesítésének és fenntartásának költségei terhelik. (...) Ha viszont az egyház vagy a szülők elkötelezett iskolát alapítottak és működtetnek, az állam támogatni köteles őket olyan arányban, amennyiben ezek az intézmények állami feladatot vállaltak át, illetve nem tagadhatja meg az állam

a támogatást akkor sem, ha más összehasonlítható, világnézetileg elkötelezett intézményt már támogat, és a megkülönböztetésnek nincs alkotmányos indoka.”

Záró gondolatok

Az államosított rendszer jellemzője

Áttekintve a köznevelés rendszerének átalakítását, levonható az a következtetés, hogy az állami irányítás, fenntartás rendszere nem az esélyteremtést, hanem éppen ellenkezőleg, a teljes kiszolgáltatottságot, az alá-főlé rendeltséget, a függőségi lét megalázottságát hozta magával. A települési közösségek, az intézményi közösségek, a szolgáltatást igénybe vevők kiszorultak a döntési, az ellenőrzési folyamatokból, lényegében „érdektelenné” váltak az egyes intézmények és maga az egész intézményrendszer sorsát illetően. A nyitott, befogadó, a partneri kapcsolatokra építő, az egyéni fejlődési útvonalak kidolgozásával a személyiség lehető legtágabb határokig fejlesztő iskola helyébe a hivatalként működő, a szakmai önállóságtól megfosztott, számon kérő, a központi követelményeket leadó és behajtó, a büntetésre és fegyelmezésre alapozó iskola lépett, amelyben már nem a gyermek mindenekfelett álló érdeke a fontos. Aki lemarad, az kimarad, aki hibázik, az szigorú és következetes számonkérésre számíthat. Ez a pedagógiai hitvallása ennek a rendszernek, amely végletekig kizsákmányolja a pedagógust és a gyermeket.

Mindennek és mindenkinek a sorsa felett az állam rendelkezik, az taníthat, aki megfelel az állami elvárásoknak, azt taníthatja, abból és úgy, ahogy az állam előírta. Az tanulhat, és az juthat el az érettségiig, majd a diplomáig, akinek azt az állam megengedi. Az egész rendszer sorsa az állam döntésétől függ. Tetszés szerint alakítható az intézményi létszám, a pedagógusok létszáma.

A vesztesek köre: a szülők és gyermekeik

Nem kétséges, hogy az átalakításnak vesztesei mindazok, akik az új oktatáspolitikai érvényesülése alapján tizenhat éves korukban kiesnek az iskolarendszerekből, illetve nem juthatnak el az érettségiig, nem kerülhetnek be a felsőoktatásba. A tizenhat éves korig tartó tankötelezettség, az érettségit biztosító iskolák számának és befogadóképességének meghirdetett csökkentése, a szakiskolai képzésben az általános műveltség átadásához rendelkezésre álló idő minimalizálása, a középiskolai felvételi eljárás szigorítása, az államilag finanszírozott helyek csökkentése a felsőoktatásban, egy másik kormányzati célkitűzés megvalósítását szolgálja: csak az jusson hozzá megfelelő tudáshoz, csak az jusson diplomához, aki támogatja a ma hatalmon lévőket.

Mit veszít az ország?

Az oktatási rendszer szétverésével párhuzamosan folyik az önkormányzati rendszer felszámolása. Az ország elveszíti az önkormányzatiságban rejlő mozgató erőt, annak esélyét, hogy a településeken élők magukénak érezzék a közügyek megoldását. Megszűnt a tanítás szabadsága, az intézménylétesítés szabadsága, a sokszínű intézményrendszer, a művészeti oktatás virágzása. Megszűnnek az alternatív iskolák, az egyedi tantervek. Megszűnik annak lehetősége, hogy csökkenjen az iskolázatlan, a munkaerőpiacon esélytelenek száma. Ezáltal csökken annak lehetősége is, hogy az ország vonzóvá váljon a befektetők számára. Mit veszít az ország? Csak a jövőjét!